

УТОПІЯ ЄДИНОГО ХРИСТІЯНСТВА І КОНВЕРГЕНЦІЇ В ХРИСТІЯНСТВІ

XX ст. довело, що розв'язання глобальних проблем сучасності (виходячи вже з того, що вони є загальнопланетарними) не є справою (та й не під силу) однієї соціальної групи, одного етносу, держави чи навіть континенту, оскільки вони виходять далеко за межі й можливості останніх.

З небувалою гостротою дає про себе знати і криза ідеологій доби поступового переходу від модерну до постмодерну, яка зачіпає всі, без винятку, сфери людського життя і передусім релігійну. І справа тут не стільки в тому, відповідає чи не відповідає релігія сьогоднішнім запитам сучасної людини, дає відповідь на низку поставлених нею смислотно-буттєвих питань, а чи можливим є те, щоб бодай хоча б сфера релігії не виступала одним з чинників, які посилюють чи провокують глобальні кризові трансформації суспільства, не відігравали роль одного з головних дезорганізаторів, дезінтеграторів на шляху об'єднання людства, оскільки релігійні відносини, впливаючи на політичні, економічні, національні і расові відносини, визначають у багатьох випадках відносини й міждержавні і внутрідержавні, тобто зумовлюють психологію і дії груп, від яких буде залежати дієвість самого процесу об'єднання людства задля здолання кризових явищ сьогодення. Іншими словами, нині, як ніколи до цього, на представників всіх релігій покладається надія примирення.

У цьому плані перший крок був здійснений Римо-Католицькою церквою, яка на II Ватиканському соборі вперше проголосила екуменічний шлях в історії християнства. І все ж, здавалося б на цілком своєчасне і вкрай необхідне рішення об'єднатися християнам перед лицем тотальної глобальної катастрофи, екуменічний рух XX століття став причиною ще більших конфронтацій між християнськими конфесіями аніж ті, що були впродовж історії християнства до нього, оскільки розмірковування над проблемою християнської єдності неодмінно поставили кожен з конфесій перед з'ясуванням питання, якою мусить бути та єдина Церква і яке віровчення вона буде обстоювати. А оскільки поняття „християнство” і „Церква”, згідно з Новим Завітом, є поняттями тотожними, то проблема єдиного християнства стала розумітися не як проблема об'єднання християн в єдиній Церкві Христовій, а як проблема доктринальних компромісів, тобто, виходячи з того, що будь-яка християнська конфесія ґрунтується на доктрині, проблема об'єднання автоматично зсунулася в бік визначення можливої єдиної для всіх християн доктрини. Втім, зважаючи вже на те, що різність конфесійних доктрин християнського світу, за Новим Завітом, передбачає різність сповідань, а єдине християнство мусить уособлювати одне сповідання, це перетворило екуменічну ідею на цілком утопічну.

Загалом наявність постійних конфліктів між християнськими течіями була притаманна ще ранньому християнству, так що акцентувати на конфліктогенності як рисі, що притаманна виключно сучасному християнству було б неправильно. Так, незважаючи на заповіт Ісуса Христа перебувати його послідовникам у братерській любові один до одного, шанувати й зберігати єдність Церкви та її віровчення (Ів. 13:34-35; 17:20-21), релігія Євангелій практично з часу виникнення являє собою конгломерат церков і віросповідань, напрямків і течій, які зазвичай перебувають у постійній ідеологічній ворожнечі між собою.

Вже в посланнях апостолів Павла, Петра, Івана, у Книзі Об'явлення Івана Богослова читаємо про наявні сперечання з проблем віровчення між окремими ранньохристиянськими громадами (Див.: Дії 15:24; 2 Кор. 11:4, 13, 26; Гал. 1:7; 2:4; 2 Пет. 2:1-22; 1 Ів. 4:1; Юда 3-16; Об. 2:2, 6, 14-15).

“... Стало відомо мені про вас, мої браття..., - писав Павло, - що між вами суперечки. А кажу я про те, що з вас кожен говорить: я ж Павлів, а я Аполлосів, а я Кифин, а я Христов. Чи ж Христос поділився?” (1 Кор. 1:11-13). На наявних у ранньому християнстві постійних ідеологічних конфліктах і взаємних звинуваченнях у слідуванні ересі зауважував і відвертий антихристиянин, римський філософ-еклектик кінця II ст. Цельс. Зокрема він

* Старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України, к.філос.н.

писав: “Нехай не вважають, начебто я не знаю, що деякі з них (з християн – П.П.) визнають того ж само Бога, що й іудеї. Інші ж – іншого, конфронтуючого з цим, від якого й походить Син. Є й третій рід, який називає одних пневматиками, інших – психіками. Дехто проголошує себе гностиками, а деякі, визнаючи Ісуса, бажають разом з тим жити за законом іудеїв, як і маса іудеїв. Є також і сивіллїсти. Я знаю також і симоніан, які називаються елленіанами як шанувальники (вчення – П.П.) Елени чи вчителя Елена, марцелліан – шанувальників Марцелліни, гарпократіан, послідовників Саломеї, послідовників Маріамни, Марти, маркіонітів, на чолі яких стоїть Маркіон. Кожен з них шанує іншого вчителя... Вони злословлять один проти одного найжахливішим чином, [вивергаючи] явні й таємні [прокляття]. Вони ні по жодному пункту не можуть дійти згоди. Вони у всьому брідяться один одним... Від усіх цих до такого ступеню розбіжних між собою [сект], ганебним чином викриваючих себе самих у суперечках, можна чути: “Для мене світ розіп’ятий, і я для світу” (Гал. 6:14). Християни, розходячись між собою у вченнях, говорять, що вони знають більше, аніж іудеї” [Цельс. Правдивое слово // Ранович А.Б. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства.- М., 1990.- С. 304-305]. Зауважимо, що саме наявний факт міжхристиянської конфронтації слугує для Цельса одним із головних аргументів беззмістовності ідеалів християнства.

Так чи інакше, але стан ідеологічних воєн, які тривали впродовж усієї історії християнської релігії силує визнати його як цілком природний. Причина такої внутрішньої конфліктності християнства криється, певно що, в одному – первісне християнство не ставило за мету утверджувати догматично своє віровчення, бо ж чекало, за обіцянкою самого Спасителя, скорого встановлення Царства Божого як стану вищої божественної справедливості і добра на Землі (Мт 16:28; Мк 9:1; Лк 9:27). Відтак основний акцент воно робило на усному проголошенні новозавітного вчення, яке, було спрямоване виключно на те, аби підготувати людину гідно зустріти очікуваного кінця світу. Як такого, догматично вибудованого віровчення, як то видно з Нового Завіту, первісне християнство не мало, та воно було йому й непотрібне в канун очікування кінця всього земного. Все, на чому зауважували його провісники, можна звести лише до кількох простих положень, прийняття яких й перетворювало людину на християнина. Єретиком чи антихристиянином оголошувався виключно тільки той, хто “не визнавав Ісуса Христа, який прийшов був у тілі” (1 Ів. 4:2-3), тобто не хотів бачити у ньому Месію, не вірив у його жертвну смерть задля спасіння людства, не бажав сповідувати християнські морально-етичні норми.

Якщо спробувати застосувати це ранньохристиянське мірило істинності до всіх існуючих сьогодні християнських конфесій, то, як виявляється, всі суперечки, взаємні образи у поширенні ересі будуть виглядати тільки пустим базіканням, оскільки всі вони тримаються головного – положення про те, що Спаситель “прийшов був у тілі”, а відтак на цій підставі всі вони мусять визнаватися за істинні і жоден з них, у такому разі, не може бути єретиком. Як бачимо, конфлікти провокуються не стільки самим Новим Завітом, скільки відмінністю традицій, догматів, Символів віри, різного роду постанов тощо, які обстоює окремо та чи інша конфесія і які здебільшого не мають нічого спільного з елементарним, доступним для розуміння кожному неосвіченому, віровченням і традиціями ранніх християн, принаймні як про це можна судити з новозавітного канону, але про це дещо нижче.

Центром усього християнського вчення, його суттю, є славнозвісна Нагірна проповідь. Саме в ній Спаситель виголошує головні положення свого вчення, сповідуючи які людина переходить із беззмістовної периферії своєї істоти до сутнісного центру свого буття, відроджує втрачене з причини гріхопадіння своє божественне начало – “образ і подобу Божу”, наближаючись в такий спосіб до Бога, його праведності і святості, а отже й до гідного і справедливого щодо людини життя. Втім треба усвідомлювати, що Нагірна проповідь – це не сухий морально-етичний кодекс, а тільки керівництво до нових стосунків людини з Богом, до “нового життя”, яке водночас неможливо розпочати для віруючого самотужки, тобто поза Богом, а лише “з Христом і в Христі”.

У цьому контексті стає цілком зрозумілим те, чому сьогодні нам часом надто важко осмислювати окремі місця, скажімо, у посланнях апостола Павла, бо ж вони писалися для

тих, хто був християнином, тобто вже сповідував християнське віровчення. Більше того, у першому столітті нікому не спало б й на думку вибудовувати віровчення християн на підставі якихось існуючих текстів. Все чим керувалися християни перших століть, була авторитетна апостольська традиція.

На відсутність у Новому Завіті чіткого панорамного викладу християнської доктрини вказує й сама його стилістика. Власне кажучи, до текстів Нового Завіту лише з натяжкою можна застосувати поняття “релігійний закон”, оскільки в них немає ні чітких заповідей, ні церемоній, ні організації релігійного життя, ні вчення про священство, як то є у Старому Завіті, зокрема в Торі. Весь Новий Завіт у масі своїх положень зводиться тільки до однією стрижневої, за словами Христа, “нової” заповіді любові, яка варіативно дублюється в різних текстах Нового Завіту (Ів. 15:12; Рим. 12:9-10; 1 Кор. 13:1-8; Фил. 2:3-4; 1 Сол. 4:9; Євр. 13:1; 1 Ів. 3:11 та ін.): “Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви!” (Ів. 13:34)

Парадоксально, але з огляду на постійні суперечки між християнами впродовж двох тисячоліть, приходимо висновку, що Ісусова заповідь любові, яка передбачає милосердя, довготерпіння, всепрощення так і не була реалізована між тими, хто називає себе християнами. “Не було досягнуте навіть наближення до цих ідеалів, хоча Церква використовувала у своїх цілях усі мислимі засоби. Проголошені Євангелією заповіді любові, прощення, безкорисливості отримували визнання в якості вищих принципів людського спілкування, однак у житті незмінно панували прямо протилежні нориви. ... Історія Церкви – є історією щоденної практики ворожнечі, користолюбства, війн, кривавих злочинів, гонінь і масового знищення інакомислячих. Факти загальновідомі” [Шердаков В.Н. Социально-психологический анализ христианской морали // Социально-психологические аспекты критики религиозной морали.- Вып. 1.- Л., 1974.- С. 3].

І справді, якщо прислухатися осібно до зауваг представників усіх конфесійних утворень протягом історії християнства, ми мали і маємо суцільно сектантське і еретичне християнство. Складається навіть враження, що істинне християнство мало місце тільки в першому столітті і то обстоювалося безпосередніми учнями Ісуса Христа, тому що в тому вигляді, в якому воно стало поширюватися вже в II-III століттях, воно стало являти надзвичайно складне, заплутане і суперечливе віровчення, єдність якого вдавалося утримувати лише великими зусиллями і то здебільшого зовнішнім чином.

Так, зі смертю останнього з апостолів і тих, хто був безпосереднім слухачем проповідей Ісуса, християнство починає помітно обростати під впливом еллінізму і східних релігій різного роду “чужорідними” елементами, серед різноманіття яких затирається його первісна морально-етична основа і спрямованість. З II століття, власне, *Ісусове християнство* впевнено трансформується на *культ Ісуса Христа* з усіма необхідними для цього атрибутами (пантеоном святих, положеннями про храм, складними обрядами тощо). І це зрозуміло, оскільки релігія розповсюджувалося не у вакуумі, а в конкретному середовищі, а в ньому, як відомо, завжди існують звичаї і постанови народного характеру, традиційні релігійні уявлення. З огляду на це, історію християнства повною мірою можна впевнено називати, з одного боку, історією асиміляції, адаптації та імпровізації з перевагою то однієї, то іншої сторони, одного впливу над іншим, в кінцевому рахунку - однієї конфесії над іншою, а з іншого - й історією поступового і динамічного відходу від вчення його засновника.

А оскільки записаного вчення не залишив після себе ні сам Ісус, ні загалом перші його послідовники, то всі спроби Реформації, неоортодоксії, неопротестантизму, неохристиянства реставрувати християнське віровчення і життя християнської громади часів апостолів, незважаючи навіть на те, що розуміння новозавітних положень з кожним століттям стає, за словами богословів, все дедалі глибшим, виявилися марними. Більше того, саме це блага прагнення повернути християнству його первозданність спричинило масу нових міжхристиянських конфліктів і деномінаційних новоутворень.

Зважаючи на позицію окремо кожної християнської деномінації, всі вони осібно вважають себе істинними, а у поєднанні – всі без винятку еретики і сектанти. А все тому, що у світлі Нового Завіту, а відтак і віровчень всіх християнських конфесій, істинною може бути завжди тільки одна Церква, оскільки вона є містичним тілом Христа (Еф. 4:3-4; 1 Кор.

12:20). Зауважимо, що деякі з західних богословів ще у ХІХ ст. намагалися витлумачити деноменаціоналізм як норму для християнства. Для обстоювання своєї позиції вони навіть використали євангельську притчу “Про виноградину і галуззя” (Ів. 15:1-11), в якій, як на їхній погляд, Ісус прогнозує виникнення всіляких християнських течій, а відтак й легалізує їхнє існування у середовищі єдиної Церкви так, що християнство треба розуміти як єдність у різноманітті. “Я правдива Виноградина, - зауважує євангельський Ісус, - а Отець Мій – Виноградар. ... Я – Виноградина, ви – галуззя!”

Проте нині, як і століття тому, християнство вперто намагається вирішити дилему: хто справжній християнин, а хто ні, яка конфесія істинна, а яка ж ні. Як на нас, то встановити сьогодні, що є істинним християнством, а тим паче вірити у відродження віровчення первісної християнської громади, абсолютно неможливо, оскільки християнство вже досить далеко відійшло від початкового Ісусового християнства, втративши з ним будь-який зв'язок. “Слід пам'ятати, - зауважують у своїй книзі “Відповідь - у Біблії” протестанти Г.Морріс та М.Кларк, - що сьогодні не може бути істинної Новозавітної церкви по тій очевидній причині, що у Церкви в період Нового Завіту (тобто в І столітті – П.П.) ще не було для керівництва (писаних текстів – П.П.) Нового Завіту, як у нас! Однак незалежно від місцевих і часових відмінностей, істинною Церквою в біблійному контексті буде будь-яка місцева громада, яка визнає Господа Ісуса Христа в якості свого Глави, приймає Священне Писання як богонатхненну і повністю авторитетну основу своєї доктрини і практики...” [Морріс Г., Кларк М. Ответ – в Библии.- М., 1993.- С. 185]

Відтак кожен, хто спробує відтворити сьогодні на тій чи іншій підставі віровчення первісної християнської громади в результаті отримає не що інше як тільки нове деномінаційне віровчення, а по суті, говорячи мовою конфесійного богослов'я, нову ересь. Інакше кажучи, кожна існуюча конфесія так чи інакше, але прагне монополізувати християнство, довести, що тільки обстоюване нею віровчення і є тим єдиним, проголошуваним безпосередньо Ісусом Христом та його апостолами, віровченням. А факт його “істинності” витікає вже з того, що ця конфесія існує, а значить не визнає чинними для себе всі інші конфесійні віровчення. Обстоюючи свою оригінальну доктрину вже в такий спосіб вона засуджує як єретичні всі інші. Останнє яскраво доводить, що єкуменізм зі своїми ідеями „єдиного християнства”, „нового християнства” є нічим іншим як прагненням монополізувати християнство в одній, тепер вже новій „єдиній” християнській конфесії, а фактично виокремленням в його межах нової деномінації, бо ж якщо це „нове” об'єднане християнство проігнорує хоча б одна з якихось конфесій, весь єкуменізм зводиться нанівець як нездатний зняти існуюче в межах релігії Євангелій протистояння.

Усе це підводить нас до досить песимістичного висновку: християнство завтрашнього дня буде, певно що, таким розділеним і ворожим саме в собі, як то спостерігалось і століттями до цього. Бо ж якщо християнської єдності не було досягнуто в період від апостольського часу до наших днів, причинами злагоди не були ні війни, ні суспільно-політичні, ні економічні кризи, то наївно думати, що загроза загибелі людства (і це при тому, що, за традиційними християнськими поглядами, есхатологічні уявлення є очікуваними і бажаними) зможе бути чинником цього об'єднання.

Вірити у вселенське братство християн й ідею об'єднання всіх християнських конфесій у єдину Церкву Христову може лише далека від внутрішніх проблем християнства особа, а чи ж формальний чи номінальний християнин. Якщо й можливі певні конвергентні процеси в християнстві, то їх під силу зробити тільки номінальним християнам. Втім, номінальні віруючі, хоча й складають переважну частину деномінацій, не є у світлі християнських доктрин істинно вірними, тобто, по суті, не є християнами. Будь-які спроби „загнати” християн в єдину Церкву шляхом компромісів між віровченнями не тільки приречені наперед на неуспіх – вони чреваті новими конфліктами (і то не лише релігійними).

„Розділення, безумовно, суперечать замислу Христовому, - зазначає Папа Іван Павло II. - Неможливо собі уявити, щоб та Церква, яку заснував Христос ... не була б єдиною. ... Треба визначити, де саме лежить рів очевидного розділення, переступивши який не можна не пошкодити віру” [Папа Иоанн Павел II. Преступить порог надежды.- М., 1995.- С. 185-186]. Все це вірно. Справді важко усвідомити, щоб релігія, яка плекає заповідь

любіві до ближнього, водночас так ненавиділа його. На думку теологів, цей „рів очевидного розділення” пролягає не в різності конфесійних вчень, обрядів і традицій, а в загальному занепаді християнської віри як „віри в Христа, Сина Божого” [Мельников А., Харьков В., Генрих Э. Религия антихриста.- М., 1991.- С. 32]. Проте, як на нас, проблема лежить у відсутності серед християн взаємоповаги, милосердя, а значить – любові до ближнього свого, тобто до свого одновірця.

Зважаючи на зауваги теологів, якщо конвергентні процеси в християнстві залежать тільки від занепаду віри (і це визнає християнський світ), то тоді що стоїть на заваді скасувати його? А справа полягає в тому, що ця теологічна теза, також як і екуменізм, є нездійсненою, утопічною, бо ж навіть якщо й увесь християнський світ покається у своєму безвір'ї (хоча це також утопія), сама по собі віра в Ісуса Христа не приведе всіх християн до єдності у віровченні, бо ж не віра визначає віровчення, а віровчення визначає віру, тобто тільки останнє виступає головним критерієм її істинності, а воно мусить ґрунтуватися завжди на Новому Завіті. А оскільки в ньому відсутній, як це вже зазначалося вище, чіткий виклад власне релігійного закону як такого, то проблема каяття християн у занепаді їхньої віри стає нерозв'язною.

І справді, як можна сьогодні об'єднати між собою, скажімо, Свідків Єгови, православних, мормонів і католиків, коли вони, з огляду на їхні доктрини, традиції і богослужбові тексти, власне, сповідують різних Ісусів Христів, а отже й різних богів, бо ж, згідно з Біблією, одностайність у віровченні передбачає одностайність у вірі, спільність визнання одного Бога? Згадаймо в цьому контексті хоча б про конфлікт між протестантами і католиками в Англії, про протистояння Московського православ'я і Ватикану.

Наприклад, один з найбільш активних членів екуменічного руху при Константинопольському патріархаті, нинішній архієпископ Американський Яків, який у церковних колах славиться своїм „провокаційним модернізмом”, обстоює думку про необхідність появи „нового християнства”, яке мусить базуватися на цілком інших – нових поняттях і визначеннях (we are in need of a New Christianity, based on entirely new perceptions and definitions). До речі, ідею „нового християнства” у свій час відкрито став проповідувати і папа Іван XXIII. Так от, архієпископ Яків мотивує це тим, що стрижневі положення традиційного християнства сьогодні виявляються надто застарілими для сучасної людини, оскільки нові досягнення людства далеко перевершили старі елліністичні ідеї. „Ми не можемо вчити людей тому християнству, з яким ми самі колись познайомилися...” [Апостоли екуменізму // Русская линия.- http://www.rusk.ru/Press/Almanac/Alm10_11/a10_2.htm]

Так, прихильниками „нового християнства” у США було відкрито так званий „храм розуміння”, а також утворено „Союз об'єднаних релігій”, головну мету діяльності якого мусить складати створення загальнолюдських символічних храмів в різних частинах світу. Принагідно зауважимо, що названий союз обстоює, поруч з ідеєю об'єднання всіх релігій в одну з тим, щоб „розбудувати світ, який буде жити в єдності і згоді”, ідею „встановлення нового світового уряду як єдиної істинної міжнародної влади”, як тієї дієвої сили, яка одна зможе віднайти „правильне розв'язання всіх проблем людини” [Заигрывание с исламом и другими религиями // Русская линия.- http://www.rusk.ru/Press/Almanac/Alm10_11/a10_2.htm].

Втім його „нове християнство” передбачає не тільки відхід від „старих елліністичних ідей”, а по суті заперечення євангельської ідеї як такої. Воно прямо передбачає створення нової релігії, яка буде ґрунтуватися на конгломераті ідей, запозичених з таких світових релігій як буддизм, іудаїзм та іслам. Якщо обстоювати екуменізм у дусі синкретизму й об'єднання різних духовних традицій різних релігій, а з усього видно, що екуменістична ідея стає дедалі потужніше розумітися саме так, то нічого доброго з нього (екуменізму) людство не отримає, адже він болюче вдарить не по одному християнству, а тепер вже й по іншим світовим релігіям, а відтак і по конкретним культурам, націям і державам. По суті, такий християнський екуменізм вже немає нічого спільного з християнством, а є відкритим гуманістичним ідеалізмом і утопізмом, бо ж з християнства викидається його головний наріжний камінь – Біблія як критерій істинності віровчення, як нормативний морально-етичний закон і головне сама євангельська звістка.

Більше того, незважаючи на певне обнадіювання екуменістів у скорому примиренні і об'єднанні християнства, екуменізм так і не випрацював скільки-небудь чіткої і переконливої моделі того, якою мусить стати Церква майбутнього, в якій будуть подолані всі розколи другого тисячоліття християнської ери. Якщо прихильники екуменізму вважають, що створюючи „нове християнство” в такий спосіб буде скасоване міжконфесійне протистояння, то вони глибоко помиляються. Істинне об'єднання християн не може і не повинне спотворювати в будь-який спосіб саму християнську ідею. Екуменізм – це передусім боротьба за повернення чистоти віри, повернення моральних засад в життя християнського суспільства, повернення людини через віру надії в щасливе майбутнє, а не жалюгідне загравання з іншими релігіями, з надією віднайти в їхніх віровченнях і традиціях для себе нові ідейні костилі.

Зважаючи на те, що загалом християнство ХХ ст. відзначають дві крайнощі – модерністська гуманізація релігії Євангелій і євангелічне її обоження, то, певно що, гармонію треба вбачати у віднайдені рівноваги між ними. А це можливо зробити виключно на основі оцінювання цих двох тенденцій у контексті Нового Завіту як єдиного критерію і мірила, що визнається всіма віруючими. Іншими словами, екуменізм можливий, але уможливлення його залежить від того, який зміст вкладається в нього. Якщо він загрожує християнству смертю, то навряд чи буде перейматися ним весь християнський світ.

Як на нас, доки всі, без винятку, християни не усвідомлять, що доля людства з часом все більше буде залежати від єдності землян, що вузькоконфесійна зацикленість християнства стоїть на заваді консолідації всіх людей, що плідне відродження християнської як загальнолюдської моралі в суспільстві можливе спільними зусиллями, що чвари між християнами, говорячи тут мовою християн, не грають на користь євангелізації світу і „спасіння” людей, доти ідея єдиного християнства буде нездійсненною. Так, мова може йти не про „оцерковлення”, а тільки про істинну євангелізацію суспільства, яка мусить передбачати не нав'язування тій чи іншій людині думки про істинність якоїсь однієї конфесії, а про культивування в ній образу і подоби Бога, про орієнтацію її до віднаходження в християнстві для себе нові смисли життя, усвідомлення значимості себе як особистості, того, що вона виступає не лише знавцем і носієм вищої істини буття, а й засобом реалізації у світі чогось більш цінного. І це тим більше важливо робити саме зараз, коли техногенна цивілізація вибиває з людини все людське, знищує її віру саму в себе, нищить її як особистість, усвідомлення її творчої ролі у світі в якості вінця Божого творива.

Проте допоки що на сучасному рівні науково-технічного і демографічного розвитку взаємовідносин різних суспільств, народів, держав між собою, як і до цього в історії, ідея консолідації людства, як поруч і сама ідея єдності християнства, є нездійсненною мрією. Подальше буття людства, швидше за все, буде продовжувати протікати у формі розділяючи світоглядів, які напевно що таки приведуть колись до загального знищення, гибелі цивілізації взагалі, а може і всього живого на Землі [Гусейнов А. Золотое правило нравственности.- М., 1988.- С. 238].

В.Шадрин* (Севастополь, Україна)

РЕЛИГИОЗНОЕ: ОСНОВАНИЯ И ПРОЯВЛЕНИЕ

Современное неоднозначное и часто небезопасное проявление человеческой религиозности привлекает внимание исследователей к изучению ее коренных сущностных свойств. Рассмотрение религиозности неминуемо ведет к размышлению над понятием «религия». К сожалению, в последнее время это понятие достаточно часто определяется как «восстанавливаемая связь», «восстановление связи» или просто «связь». Основной упор делается на латинское *ligo* как связь и частицу *ge* – как нечто воспроизводящее, восстанавливающее, возвратное. Вероятно, что такой подход более всего продиктован

* Викладач Севастопольського державного технічного університету.